

NAGYmesterek és kisMESTEREK

Onagy Zoltán: *Néhány éve egy Kiss Judit Ágnes-interjúból kiderül, hogy kislánykorában családi szokás, hogy vasárnap délután szonett vagy egyéb klasszikus metrumú verscsatákat rendeznek. Na, mondom, így könnyű költőnek lenni. Már csak tehetség kell hozzá. Más avantgárd költő pedig negyvenévesen hall először a jambusról. Ekkor döntöttem el, ha módom nyílik rá, megkérdezem, akitől csak lehet. Azt nemigen hiszem, hogy költőversenyt rendeztetek volna vasárnap délutánonként gyerekként, de az első próbálkozásokra, a mintákra, vagy mintára, gondolom, emlékszel. Ki az a költő, akit olvasva azt mondtad magadnak, ilyet én is tudok? És megpróbáltad.*

Géczi János: Középiskolás koromban kezdtem versszerű szövegeket írni, az első gimnáziumi év végével. Néhány hónap alatt teleírtam a határidőnaplóm. Hiába is olvastam korábban verseket, többnyire olyanokat, amelyek az iskolai irodalom kötelező részét képezték, s hiába volt otthon jó néhány könyv, hogy mi a vers, s mire is szolgál, azt nem nagyon ismertem. Tudni talán tudtam, ahogy azt egy tizenöt éves ember tudhatja, de nem éreztem. Ráadásul akadt egy rettenetesen nemszeretem magyar tanárnőm, azóta mindent megbocsátottam neki, de elsőben három tantárgyból akart megbuktatni: latinból, magyar nyelvtanból és irodalomból. Mivel kiugróan jól teljesítettem biológiából, a tantestület nem engedte ezt meg, ketteseket kaptam. Aztán a második évet a latinon kívül nem Ilonka néni vitte tovább. Nos, a versgyakorlatozás éppen az év vége felé vette kezdetét, felismerve azt, hogy a gimnáziumi osztályból könnyen kibukhatok, minden kamaszos fájdalommat belefajtottam a szövegesülésbe. Ugyanakkor tudtam, amit csinállok, abból nem lesz vers: imitációk, nem egyebek. S ez rendjén volt így. Petőfi, Ady és József Attila között lavíroztam – de kizárólag József Attila szürrealista versei érintettek meg, s azok nyomában indultam. Ez a füzetecske megvan, ki nem merem nyitni. Pontosán tudtam, olyasmit, ami kedves szerzőimmel hasonlítana, nem tudok írni. Majd nyáron, amikor a ketteseimtől megnyugodtam, szégyenkezve bár, de egyik osztálytársnőmhöz megírtam csöpp bájos versemet, az elsőt. Irigyelte, hát ellopta / szeme színét elrabolta / így lett kék az ég – a fejemben őrzöm mind a kilenc sorát, máshová nem valóak, hiszen Buda Ferenc verssorainak mutánsai. József Attila és Buda Ferenc nyomába eredtem, de nem értem el vele sikert e lánynál. Jól volt-e így?

OZ: *Ezek szerint nem fenyeget a veszély, mint Weöres Sándort, aki a négyévesen költött verses beszédeként bevalógatta valamelyik verseskötetébe? De miért ne mernéd megnyitni?*

GJ: Nem volt a kezemben régen, de tavaly, a Sziveri összes versek bemutatója után eszembe jutott. Muzslára utaztunk, nagyszerű est volt, aztán a végén néhányan elvonultunk cigarettázni. Jancsíról beszélgettünk, milyenek látták-ismerték gyerekként, s egyszer csak kiderült, egykori általános iskolai tanárnője megőrzött egy füzetnyi kéziratot tőle. Szinte mire hazaértem, már meg is érkezett ez

a beszkenelt hippi-versfüzetke, eddig ismeretlen, kisciklusnyi anyaggal. Reményi József Tamással és Ladányi Istvánnal, akikkel együtt vezettük fel a könyvet Szerbiában, valljuk, e gyerekírásokban minden lényeges vonás ott található a mi korán elhalt barátunkból. Izgalmas versek, nem fiatalkori zsengek. Nos, ez juttat eszembe a határidőnaplót, idővel át is lapozom, s döntök a sorsáról.

OZ: *Nem egy és nem két költőtől hallottam/olvastam a különös kitételt, hogy a „költősséggel” jól lehetett „csajozni” (így!), mintha rockzenész volna az ember, aki költő. És nem kizárólag a klapanciagyártó, hanem neves költők is a listán. Amit sehogyan nem értek. Amit az ember ír, azt a maga titkos rekeszéből kotorja fel, ami azért titkos, mert – többnyire – saját maga előtt is rejtély. Szoknia kell írónak-költőnek, hogy ezt is és azt is megtalálja, felfedezte magában, kiírta magából. Nem áll ki a sarokra, hogy „költő vagyok, gyertek csajok, de gyorsan!” Köteteim jelentek már meg, amikor kötelező kérdésre is nehezen jött ki a számon, hogy mivel foglalkozom, hogy írok, annyira nem tartozott senki másra rajtam kívül. Rádásul az, hogy „írni”, kizárólag irodalmi tájban normális és elfogadott, másutt deviancia vastagon. Hogyan barátkoztál meg a költősséggel?*

GJ: Tudható, hogy a különböző művelődési korokban mivel lehet és kell imponálni a nőknek, milyen tevékenységeknek oly magas a presztízse, hogy a megszólitottak kellően megfontolják és értékélik a figyelem kérését. A hatvanas évek végén, hetvenes évek elején az irodalomnak látszott akkora értéke, mint a rockzenének, bár a zene hamar maga alá gyűrte az udvarlásra leginkább használható dalszerű verset. A költői minták is ezt sugallták. Arról nem szólva, hogy csupán ilyesmikről tanulhattunk (most sem tanulhatnánk egyebekről). A líra számomra ugyancsak a hódítás eszköze, s ha még volt akkor efféle célja a versírásnak, nálam kizárólag ez lehetett a célja. Meg az oka is. Mondom, nem voltam sikeres velük: a cserfes és röpködő varkocsú késő-kamasz lányoknak nem kellene a búval bélelt, málészajú fiúk, a falusi suttyók.

OZ: *Jó, hogy rögtön az elején beesik a kortárs néhai Sziveri. Azt nyomozzuk közösen, ki mennyire hatott, milyen formában ismerhető fel. A komor, keserű, halálra szánt vadászpilóta-költő Sziveri János érzékelhetően hatott-e költői világodra? Egy költő – az adott költő, itt példának okáért te – azonnal felismeri, amikor átszivárognak szavak, életérzések, nézőpontok, s ha átszivárognak, azért teszik, mert az adott költőt elragadja egy-egy költő szövegmechanizmusa, eltérő rendszere? Mindez tudatos folyamat, vagy búvópatakszerűen rejtett, annyi történik csak, hogy az adott költőben a megkedvelt költő elfoglal egy területet, ami hat. Kortársaknál jó esetben kölcsönhat, így működik együtt a kortárs irodalom, rosszabb esetben finoman, észrevehetetlenül beépül a másik fogalom- és nyelvrendszerébe. Hogyan van ez? Itt és most kizárólag Sziverire gondolok, aki összetéveszthetetlenül más, talán „jugósága”, talán eltérő élettapasztalatainak köszönhetően.*

GJ: Évfolyamtársaim között akadt két vajdasági fiú, segítségükkel megrendeltem az *Új Symposion*t. Ezt a folyóiratot minden másnál jobban kedveltem. 1973 van, a lapot a nagy symposionos nemzedék szerkeszti, de olyan hektikusan jelenik meg, hogy az minden napos izgalmakat okoz. Sziveri első kötete, a *szabad gyakorlatok* (Gemma Könyvek 6.) 1977-ben jut majd a kezembe, akkor, amikor magam is gyakran publikáló költővé váltam. Érdekes módon számos vajdasági szerzőt korán megismerem, vele majd a nyolcvanas években futunk össze, a főszerkesztői székéből való leváltása után. A *szabad gyakorlatok* ezoterikus és finom narancs-versei újabban kikerültek az érdeklődés teréből, s a barbár, hars, társadalmi feladatoktól sem idegenkedő személyiség lenyomata áll a helyén. Ezek a strófákba tört szabadversek mutatják, valami margóján téblábol a szerző, nem döntötte el, a hermetikus hagyományhoz kapcsolódik vagy másféle modernitást választ. Dacos és szikár ez a szövegvilág, de fontosabb benne a környezetétől elkülönülő én, mint a környezetével élni együtt akaró. Ez a mentalitás ugyancsak az enyémhez

hasonló, s nem csak a teljesen bezáruló, nehezen fölfejtendő szövegvilág. Mármin az olvasónak, a költő használt fogalomrendszerében ismeretlen olvasónak az: ne feledd, biológushallgató vagyok, beavatott a természettudományi gondolkodás-módba, annak modelláló rendszereibe, amelyek épp oly érthetlenséget ébresztenek a kívülállóban, mint az avantgárd produkciók. Azt meg nem mondhatom, Jancsiban volt-e igény az avantgárd eszközökre, s valóban akart-e a társadalomra hatni. Utólag úgy tűnik, igen, ezért aztán áttetszővé vált mind a versek gondolatisága, mind a versformái. Én nem akartam ilyen lenni. 1977-ben vége felé járok a Baka-kurzusaimnak, amely olyan volt, mint egy élvezetes Négyesy-szeminárium.

OZ: *Az Új Symposion különlegesség volt a maga nemében, a Fórum is jelentősen különbözik szellemiségben a magyarországi folyóiratoktól, Nógrádban alig jutottam hozzájuk, a párizsi Magyar Műhelyhez gyakrabban, de csak a nyolcvanas évek közepétől, amikor a harmadik kerületi Lejtő úton éltem egy időt, és könnyebben éjszakaihívtam Budapest belsejében, nem kötöttek kényszerek. Ha Szeged csak ennyiből csoda, írónak már akkor is jelentős. Aki Ady-, vagy a túlzásig megjelenő József Attila-hatás mellett új, eltérő formát keresett, megtalálhatta. JA mindenkinél felbukkan, Petrinél nagyon, a kortárs Szervácnál is kimutathatóan, de az újak is őt találják elődnek, elég, ha Jónás Tamást említem, aki, úgy tűnik, nem is próbál szabadulni. Minek köszönhető, hogy se Adyt, se JA-t, de még Tandorit se érzem a Léghajó és nehezekében, se az Elemekben, se a Gyónásban. Ez kétféleképpen történhet: vagy teljes fegyverzetben pattantál ki Zeusz fejéből, mint Athéné, vagy figyeltél a felismerhető külső hatások megjelenésére. Hogyan volt ez?*

GJ: A Veszprémben megjelenő *Vadnarancsok* (1982) versei, illetve a Magvetőnél kiadott, Keszthelyi Rezső szerkesztette *Léghajó és nehezeké* (1983) anyaga a Szeged utáni időkből született, erősen híján vannak a korai verseknek. Az első vállalható írásaim karakterét a Szigeti Lajos Sándor összeállította, Ilia Mihály által előszóval ellátott *Gazdátlan hajók*ban lehet megismerni, ezekből aztán sosem vált önálló kötet. Megfordult ugyan Kormos Istvánnál (akkor, ha jól emlékezem, Nagy Gáspár ügyködött körülötte), a Magvető is morfondírozott vagy másfél évig a kiadásukon, de mivel nem tapintható ki bennük erőteljes kortársi és hazai előzmény, nem ítélték közszemlére valónak. Érdekes, hogy a *Gazdátlan hajók*ban megjelent – a szegedi Juhász Gyula-örökséget felülíró, az abban az időtájtban nagyon népszerű Nagy László-i verseszményhez ambivalensen viszonyuló – fickót fogadta így-úgy maga közé a Csütörtök Esti Társaság, ugyanez határolta el a többi nemzedéki csoporttól, miközben jómagam már az induló, majd neoavantgárd karakterűnek minősített köteteimet megírtam, összeállítottam. A kidolgozott és térhez jutó politikai-közéleti versbeszédektől kezdetektől ódzkodtam, részben mivel rendkívüli és hatásos előzmények voltak, népszerűségnek is örvendtek, részben, mert azt láttam, hogy ezeknek valódi hatásuk nincs. A költőnek mindenképp előttről magát kell megformáznia, s a próféciákat hagyja másra. Pontosabban, nem kell, hogy másra hagyja, de ne csupán prófétáljon. A Nagy László-i versbeszédben irritált a népi és a Dylan Thomas-i hagyomány együttes fenntartása. Tandori pedig a közbeszéd imitációja irányába nyitott volna számomra ajtót, s erre sem voltam érzékenyítve. Az *Új Symposion* környéki költők, a nyugati diaszpóra poétái és főleg az avantgárd hagyományok együtt sodortak afelé, hogy a vizuális elemeket magukba fogadó hosszúversek iránt érdeklődjek, s majd pedig törekedjek a könyvművek megvalósítására. Az elvesztett/elhagyott Szeged után kialakult légtüres térben, Veszprémben akadt idő morfondírozni, nem találtam magamnak e kisvárosban irodalmi közeget, bár csödtől éltem itt versírók és költők. A radikalizálódás nem a közéleti, irodalmi életben való jelentkezés révén következett be, hanem azáltal, hogy a határon túl élő magyar irodalommal megismerkedtem, érzékelem a bennük való közöst: a retorikától a grammatika irányába mutató mérész nyelvkezelést, azt, hogy az irodalmat nem szolgálólányként kezelik, s a poétikai megfontolások erős hangsúlyait. Úgy látom, mindezekkel utolsó műveiben

Nagy László is szembenéz, de akkor én ezt nem érzékelem. Sokkal inkább Vas Istvánban, Kálnoky Lászlóban...

OZ: *Érdekes, hogy a mára szinte tökéletesen kikopott, a hetvenes évek vége, nyolcvanasok eleje-közepe költő-sztárját, Kálnoky Lászlót emlited (az ÉS-t, a Kortársat például nála nyitottuk). A sztárlét és az elmúlás/kikopás/lefejejtés, ha paradoxon is némiképp, talán azzal a szemlélettel függ össze, ahogyan a rendszerváltást követő világ az irodalomra mint celebvilágra figyel, amikor figyel, mintha a poétikai szempontok csendben asszimilálódtak volna a bulvárlét különféle szintjei, szimptomái közé. Mi volna velük – Vas Istvánnal, Kálnokyval – ma?*

GJ: Hogy miképp lehet lírai kötet szervezője az epikusság, azzal az európai költészet minden időszakban megküzdött. Amikor a köznyelv és a lírai nyelv(ek) nagyon távolra kerülnek egymástól, mindig az elbeszélhetőség siet a líra segítségére. A Vas István-, a Kálnoky László- és a Tandori Dezső-féle félhosszúversekben magam éppen ezt a kézen fogva járást regisztrálom, és az ennek tudatában történő továbblépést, mindennek az evidenciaként való kezelést a vajdaságiakban (Tolnai Ottó), az emigránsoknál (Kemenes Géfin László, András Sándor, Bakucz József) és a nemzedékünkben is sok-sok szeretett költőben (Kemenczky Judit, Zalán Tibor, Szócs Géza, Endrődi Szabó Ernő többek között). Vasban az irizáló mitizálás, Kálnokyban a demitizálás bizony-bizony nagyon nagy hatást tett rám, mert felvetették a szerepvállalás új mintáit. A *Léghajó és nehezeke* ilyen értelemben Kálnoky teremtő ujjá érintését viseli magán. (Ámbár Laci bácsi, amikor megismerte a *Mozgó Világban* megjelent verset, dűnnyögött, s piszkatúrának vélte, holott dehogyan az, legfeljebb esetlen a feléje közeledés.)

OZ: *Közben azt se tudom megítélni, tragédia-e az irodalmi celeblét. Karinthy és Böhm Aranka, Kosztolányi, a nyugatos garnitúra, még a morc medve Móricz is az Est lapok állandó szereplői, ugyanúgy, mint a mai tévésztárok. Talán azért emészthetetlen a tény, mert olyan világból érkezünk, az egyik láb még mindig ott van talán az iszapban, ahol a dolgok szétválasztódtak, mert szét lehetett választani őket.*

GJ: Vas és Kálnoky nekem megmaradtak állandó olvasmányoknak. Vas mediterráneum-élményei sokszor figyelmeztetnek majd a saját délszaki élményeim különbözőségeire, Kálnoky hajlékony nyelve pedig a hegyes kijelentő mondataim fölötti töprengésekre. Vast nem láttam sztárnak, Kálnoky lehetett volna, de bölcsen nem foglalkozott vele, leteperzte az öreglét nyomorúsága. Másrészt voltak láthatóak, s ez a láthatóság-igény megér egy misét. Különösen, ha a teljesítmény és a hatótér egymással nem kerül átfedésbe. A hatótér megnövelésének technikái – celebséggel, roadshow-kkal, műbotrányokkal, pseudo-lapokkal és kiadók-kal, egyleti étellel – ugyancsak kifejlődtek a rendszerváltás után, és bizony nem is mindig haszontalanok. Ahogy egykor a rap, mostanság a slam poetry nem csak irodalmat nem-olvasókat terel a költészet felé, de néhány igényes költőt is ígér. A bulvárlétekből is lehet lopni technikákat. Én azokra figyelek, akik az egzisztenciális helyzetüket tudják képviselni, s nem azokat, akik ezt eszközül használják.

OZ: *Baka István-kurzusok. Bakáról tudni kell, hogy Szegeden élt, leningrádi ösztöndíjas, kiváló orosz fordító, egy gyerekfolyóírat, a Kincskereső lelke, a korabeli Tiszatáj-főszerkesztő, Ilia Mihály barátja, a lap rangos munkatársa, az egyetemen műfordítói kollégiumot vezet, hogy ő írta a Sztyepan Pehotnij testamentumát, és hogy aki olvasta a testamentumot, akkor is megjegyezte a Baka nevet, ha soha nem olvasott verset. De ezt, hogy magánzó költészeti kurzusokat tartott, nem ismertük. Tudjunk meg többet Baka Istvánról, a kurzusokról, magáról a rendszerről.*

GJ: Bakával az első kötete megjelenése előtt találkozom, már a *Kincskereső* szerkesztőségében, mivel Ilia Mihály jóvoltából visszakérült Szegedre. Indul költő, akit a legnevesebb országos lapok közölnek, marcona figura, akitől tartanak, de ha valakit megszeret, ha indulatosan is, de szeret. Zalán Tibort, engem is kö-

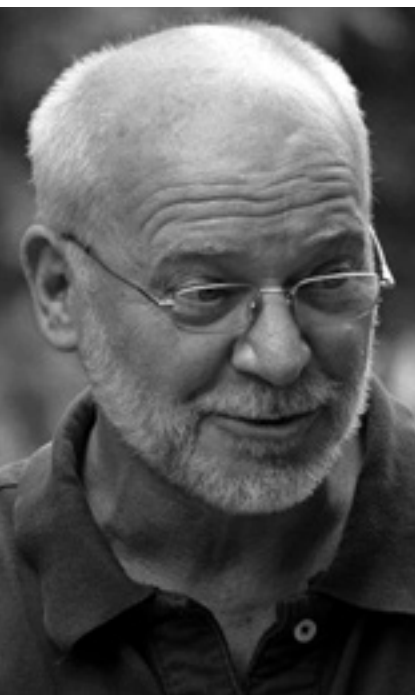
zel engedett magához, engem, amíg Szegeden vagyok, segít és óv. A jelenléte önmagában sokat ad, túl a napi együttléteken, amelyből sajátos életvezetési technikát kapok, túl a kapcsolatrendszeren, túl azon, hogy a költői és az emberi létezés nem megkettőzhető, azon, hogy minden kéziratomat elolvassa. S vagy félrelöki, vagy kibeszélteti, vagy hümmögve, de megfelelőnek minősíti. S maga ugyancsak megmutatja minden versét, versváltozatát, ugyanolyan természetességgel fogadja a korrekciókat, miként maga teszi velem. Egyszer meg kellene írnom ezeknek a Baka-verseknek a születésének a magam olvasatát. És mivel intenzíven fordít, a fordításai alakulását is nyomon követhetem. Ennek lesz a következménye, lévén én biológushallgató voltam, hogy felfedezi, nem vagyok iskolázott, s kellően járatos a verstanban. Úgyhogy hosszú időn át hetente egy vagy néhány alkalommal tréningezik velem, a saját szöveget hogyan is vessem össze az elődök jó megoldásaival, a technikát azóta gyakorlom, még az egyetemi oktatásban is. A lineáris gondolkodásból a háló-szerű, részletekben dúskáló okfejtésig juttat el kedves orosz költői nyomán. A *Kincskereső* sok-sok verset kapott közlésre ajánlással, azok példaként szerepeltek, már akkor, amikor látta, mélyen megbántódott az önérzetem. (Istenem, hányszor kiröhögtük Nemes Nagy Ágnest!)

OZ: *Egy közbeiktatott kiskérdés, hogy haladjunk. Mit kerestél a hetvenes évek végén Pesthidegkúton, a pszichiátrián? Legjobb tudomásom szerint ez a Goldschmidt-intézet kihelyezett pszichiátriai és drogprevenciós osztálya. Ez volna a legendás pihenőbázis, ahol Latinovits is, Hajnóczy Péter is megpihent, amikor nagy volt a baj? Mennyi időt töltesz itt? Miért? Az ember nem hinné, hogy egy életigenlő fülusi gyerek költeni kezd, és máris magára rántja a költői manírokat, pszichiáterekkel veszi magát körül. Hogy a kérdésnek előzetes értelmet adjak, innen ered a nyolcvanas évek legdrámaibb könyvbotránya. De erről, konkrétan a kötetről, csak a következő kérdésben.*

GJ: Veszprémbe kerülésemmel szinte azonos időben kétszer fél éves Móricz Zsigmond-ösztöndíjban részesültem. Felfüggesztettem a munkaviszonyomat, s mert már próbáltam egy interjúból kollázsolt szociográfiát csinálni Bakonyzentkirályról (egy hónapon át, nyáron ott éltem, de mű nem lett belőle), elég erősnek gondoltam magam az újabb helyszínhez. Eljutottam Goldschmidt Dénes intézetéhez, amely a nyitottságáról és toleranciájáról ismert, s ez az a műhely, amely a modern pszichológiai álláspontokat is befogadta. Magam pl. ott ismerkedtem meg Thomas Szasszal is, az antipszichiátria egyik sztárjával. Az, hogy a társadalom, a környezet a legerősebb megbetegítő erő, evidens volt. Dénesnél egy évig maradtam, nem státuszban, csupán külső érdeklődőként, az első félévben vettem fel az interjúkat, egy-egy emberrel többször is, a második félévben szövegesíttem.

Valóban, azon az aziliumi helyen sokan fordultak meg tudósok, művészek, vezető értelmiségiek, s nyilván politikusok és politika-közeliek is, olyasféle szabadelvű, az önmegvalósítást támogató menedék, mint manapság egy-két értelmiségi szalon (természetesebben brutálisabban és valódi kockázatokkal) annak ellenére, hogy a betegek többsége szabályos beutalással érkezett. Humánus, s mélyen megérett intézmény, bölcs és nyitott vezetővel, ambiciózus és kitűnő, a csoportmunkától nem idegenkedő fiatal szakemberekkel, orvosokkal, pszichológusokkal és pszichiáterekkel. Maguk közé engedtek, jól tudták, mire vállalkozom, egyetlen elvárásuk volt felém, hogy az ápolt személyiségét nem károsíthatom, a lehetőségeiket nem korlátozhatom. Munkahelyszerűen tartózkodtam az – amúgy Klebelsberg Kunó villájából átalakított – osztályon, hagytam, aki meg akar ismeri, ismerjen, álljanak szóba velem, kérdezzenek írói terveimről, a szándékomról, s viszonylag könnyedén kialakult az a kör, amely tagjai nyitottaknak mutatkoztak a hónapokon át tartó, rendszeres beszélgetésekre, s az életük több alkalommal való elmondására. Kb. harminc megkezdett életinterjú rögzült, de befejezetté csupán öt vált. Ezek közül négy került be a kötetbe. Az ötödik nem, mivel a mélyinterjú befejezése után nyilvánvalóvá vált, hogy a lány, rettenetes életpálya tulajdonosa, mindenki kizsákmányoltja, viktimológiai eset, sajnos valóban pszi-

chiátriai betegségben szenved, s bár a társadalmi közeg a sok nyugének az egyik okozója, a sorsa nem csupán a társadalom megbetegítő hatásait jeleníti meg. A töredékinterjúk némely mozzanata bekerült a szexuális deviánsokkal foglalkozó JAK-kötetbe, abból a felismerésből, hogy a margóra szorulóknak halmozzák a más-ság jegyeit, s mindegyikben jelen van a szexus átlagtól távoli gyakorlása, mondhatjuk azt is, hogy szabálymentesebben használják a kapcsolatlétesítésre és -tartásra a nemiség kínálta sajátságait.

OZ: *A Vadnarancsok gyors egymásutánban két botrányt generál. Bezúzzák a „rég-i” Mozgó Világ egyik számát a benne megjelenő Vadnarancsok-részlet miatt, illet egyedül Hajnóczy volt képes elérni egy irdatlan szarburka hatását elemző novellájá-
val, az Ösztönző elemmel. Hajnóczyval kapcsolatban egy másik párhuzam is fel-
fedezhető, az ő országos botránya is a pszichiátriáról indul, az Elkülönítővel. Ami
azt jelenti, a pszichiátria olyan titkos ideológiai fegyverként funkcionál az átkosban,
amihez életveszély nyúlni. A mérhető sikeren, a fiatal író országos ismertségén, a hi-
hetetlen példányszámokon túl, mit hoz a Vadnarancsok? Ha nem gondolom rosszul,
márpedig nem, 1982-ről beszélünk, a Szovjetunió regnálását még ötven-száz évre te-
szik a kremlinológusok. A hatalom – a szilenciumon túl – rád is ijeszt?*

GJ: Nem tudok utólag, azt hiszem, pontos társadalmelemzést adni. Azt meg mégsem mondhatom, hogy egykor a rendszerváltást előkészítő eseménynek tartották e könyvet.

OZ: *A második botrány elsősorban Mátis Líviát érinti, a Szépirodalmi szerkesztő-
jét, aki fű alatt megjelenteti a Vadnarancsokat. Mi történik veletek, a felelős szer-
kesztővel, a szerzővel?*

GJ: *A Vadnarancsok néhány fejezetét a Mozgó Világ fogadja be, Mányoki révén. De a kézirat máris barátságokat teremt: Szabados Árpádét, Alexa Károlyét és a többi-
ekét. Másrészt elvezet Mátis Líviához (végső soron ahhoz is, hogy utóbb, amikor
meházasodik, a férje, egykori szegedi egyetemi társam, jeles író és Ilia-tanítvány,
Ambrus Lajos esküvői tanúja leszek) aki a Szépirodalmi Kiadó szerkesztője. Az ő
baráti körébe tartozott Hajnóczy is, Csalog Zsolt is, s ő már akkor foglalkozott
a kézirattal, amikor benyújtottam közlésre – mint versszerzőjük – a Mozgóhoz.
A Mozgó betiltását a Csütörtök Esti Társaság, de főleg támogató írókörnyezete
felemásan fogadta, s a könyvkiadás után, hogy nem kaptam József Attila-díjat,
ennek is köszönhető. No, a botrány hajszához vezetett, amelyet rendkívüli ener-
giával igyekezett csendesíteni Lívia, s amelynek értelmezéséhez sokban hozzá is
járult. Botránykővé nőtt a könyv, a személyem, mind a munkahelyemen, mind
Veszprémben, mind az irodalomban, mind az országban. Hogy pontosan mi volt,
az nagyobb részt követhető azokban a nyilvánosságra került dokumentumokban,
amelyek a megfigyeléseimről szólnak. Lívia erősségét jellemzi, hogy a Szépirodal-
mi nem tántorodott el tőlem mint szerzőtől.*

OZ: *Hol az ismert hazai és külföldi prózában a szociográfiád előzménye? Csalog Zsolt?
Truman Capote? Norman Mailer? És csödd? Mert ezt az utat elzárod magad előtt a kö-
vetkezőkben. A helyi averziók megmutatása helyett prózád áttér a világmindenség és
a mozaikból összeigazítható koreográfiákra, a miniatűrökre.*

GJ: Na! Szurkálpsz?

OZ: *Dehogy. Jancsi, elődöket keresünk, és én nem találok, hol a Vadnarancsok pil-
lanata 1980-ban. Honnan veszed. Hajnóczyra mint lehető elődre nem reagálsz, át-
ugrod. Nincs párja se akkor, se azóta – amennyiben Végh Antalt, Moldovát, Havas
Henriket, vagy az egész Magyarország Felfedezése sorozatot nem kalkuláljuk a szá-
mottevő testvérnek.*

GJ: *A Vadnarancsok ciklus két szociográfiai karakterű könyve többféle előzmény
összegzője. A biológus kutatói, pszichológiai és szociológiai alapismereteim, illet-*

ve az irodalmi ambícióim együttjárásából egyenesen következik, hogy ilyesmivel foglalkoznom kellett, s hogy éppen a pszichiátrián, az a szakirodalmi tájékozódás következménye volt. Az akkori hazai szociográfiák sztárjainak munkái nem érintettek meg, egyedül Csalog Zsolt, de ő majd akkor, amikor megjelent a könyvem. Sajnálom, előtte nem olvastam a műveit. Vakfolt, persze, a *Vadnarancsok* elnépszerűsödött két könyve elfedi az ötkötetes vállalkozást, a verseket, a regényt, a drámát – a mai napig nem engedi azokat látni. Ugyanis – a többműfajúság erre utalna a jó szeműeknek – én a mozaikos, töredékes nemzedéki enciklopédiát szerettem volna szándékom szerint létrehozni, ahol ugyanazt a kérdéskört több műfaj segítségével ragadom meg. A siker arra figyelmeztet, hogy másként olvasodom, egyféle profétai szerepkörhöz jutok, meglehet, társadalomtudósi maszkkal. Azt menten korrigáltam: hamarosan kivonultam mind a szüntelen lábjegyzetelő irodalmi életből, mind a szociográfiai közegből. S végső soron nem zavart, hogy a pécsi színház nem mutathatta be a színdarabomat, hogy a Vígszínházban is elakadtam, hogy nem lettek a filmtörténeteimből filmek, s a megjelenéseim is, hacsak nem versek voltak, akadoztak. Már a *Kezét reá tevő, hogy lássa...* regényben megjelöltődött a saját magam választotta – objektivizáló, modellező – hajlalom lehetőségeinek a sokasága. E regényben, a mély olvasó érzekelte a Hajnóczy Péter-kapcsolatot, és a tőle függetlenül érkező, s elementárisan nyers Malcolm Lowryt, s a természetleírókat, mint például a veszprémi származású Cholnoky Jenőt, avagy a testvéreit, a ködlovagok közé sorolt Cholnoky Viktort és Lászlót. Bennük – enciklopédikuságuk révén, a történet szerepének átgondolásuk által, a formátlanság eszközzé emelés révén, a több kultúra hasznosítása segítségével – hiszen ható mesterekre letem. A továbbiakban ők maradnak az a központ, amely mindent elrendez körülöttem.

OZ: *Egy kanyar a számomra rejtélyes-távoli Tolnai Ottóhoz. Nem értem, nem tiszta a kép. Látom, hogy emlegeted itt-ott, hogy köszöntő verset írtál a Tolnai-számba, tudom, hogy Veszprém és Új Sympo, de nem látok semmit, ami téged közel vinne Tolnaihoz. Nincsenek párhuzamok, vagy nem érzékelem. Ha Fenyvesi Ottót mondtad volna, azt értem. Mit nem látok ebben a viszonyban, mit látok rosszul?*

GJ: Tolnai Ottó kiskönyvei, mint a *Virág utca 3.*, a *Rovarház*, és az önálló idomú, energikus versei a nyolcvanas évektől nyílnak fel számomra, ő az az író, akinek olvasásához megfelelő életpasztaletot kellett szereznem. Aztán a személyes ismeretség, s végül a kilencvenes évektől a barátság kimélyíti ezt az állandóan hullámzó, de bensőséges viszonyt. Ami érdekeltté tett, az a képzőművészek vizuális érzékenységeivel megáldott tengerrajongása. Ez a mediterráneum iránti érdeklődés bennem észre formálódott már, hogy egy másfélét, amely sokkal intenzívebben és rurálisabban tematizálódott, ne utasítsak el. Meglehet, ebben vagy e mögött húzódik meg a Cholnokyk iránti figyelem, illetve a helyben élésre való koncentráció. Vidéken is lehet élni! Onnan is részesévé képes lenni az ember a világnak, a kultúrának. Onnan is el lehet menni Duinóba, hogy a magaspartról bámuljunk az azúrba. A veszprémi művelődéstörténet föltárása, könyvek szerkesztése (lett egy tucatnyi), kiadása, a város belakása így indul, s ér véget a kétezres évfordulóval. Hogy aztán be is tetőzzön, majd tíz későbbi év alatt, 2010-ig. Ottóékkal sok-sok közös utazásunk volt, számos közös élmény és végtelen beszélgetések, telefonok, közben átmenekül, aki mást nem tehet, Magyarországra a Vajdaságból, ebben némelykor animátorként is közreműködök, s végül Veszprémbe jut a symposionisták legfiatalabb gárdája, itt csinálják Ex-ként tovább a folyóiratukat. Az intézménysülésükben már nem jut szerepem. A vagy húsz éven át készülő *Tiltott Ábrázolások Könyve*, mindenféle részletei külön-külön jelennek meg, hogy végül néhány éve kiadja két kötetben a Gondolat, sokféle Tolnai-jegyvet fogad magába. Léteznek olyan fejezetei, amelyek az utazásaink alatt körvonalazódnak, és nagyon érdekes az ő és az én szövegeim összevetésével olvasni akár. A minimalista formájú utazási irodalom, s máig nem lezárt ez a fejezet az életemben, majd az esszébe

ömlik át. Amúgy érdeklődő fogadtatása volt ezeknek az esszéknek, ami egy esszéktől riadozó kiadói konstrukció, és olvasói érdektelenség mellett váratlan. Szó, ami szó: a poétikai hatásokon túlmutat, Tolnai révén fixálódnak a költőség mentális sajátosságai, fogom nem szégyelleni az írást, és a monomániásnak ható munkára koncentráltam.

OZ: *A két nap alatt, mióta beszélgetünk, az asztal sarkán nagy gyűjteményes szépirodalmi kötet, a Tiltott Ábrázolások Könyve – líra, próza, esszé vegyesen –, bárhol nyitom, ugyanaz az érzésem, mint húsz éve a Fegyverengedély, vagy a Dél megjelenésekor, vagy akár most, a kalligramos Viottit becsukva. Nevezetesen: nincs vége az egyik könyvednek, nincs eleje a másiknak. Ezek számtalan ponton érintik egymást, mint Proust nagyenciklopédiája, Az eltűnt idő. Hat éve, amikor rákérdeztem: „A TÁK hagyományos regény, Veszprém-esszé, Géczy-esszé, Géczy-napló, Cholnoky-esszé, esszé-regény, vagy mi a csoda?“, a következőt válaszoltad: „Valamikor azt hittem, az irodalom három műfajú, de húsz éve inkább az izgat, amire azt mondják: szöveg. Amikor nem a műfaji törvények szabják meg, mi az, amiben megvalósulsz, ha már írsz, hanem a műfajtalanság. És hogy minek szántam? 1. Önmagam meghatározásának. 2. Veszprém elmondásának – ha már rátettem az életemet erre a reves helyre. 3. Az irodalom átértékelésének.” Életfogytig tartó programnak tűnik. A hatvan most májusban megvan. Hány évvel kalkulálsz a munka befejezéséig?*

GJ: Ezzel a második kalligramos kötettel, három éve, egy könnyedebb, a költésztől jobban átjárt történetmondásba kezdtem: folytatom is, még kitarat egy-két évig. Be kellene fejeznem a művelődéstörténeti karakterű rózsaköteteimet is, az utolsó 300 évről szóló monográfiát azonban nem lehet a korábban gyakorolt historológiai módon megírni, több élet is kevés lenne hozzá, nekem pedig csak egy jutott. Csak fejezetek születtek belőle, azokat fogom az egyetemi oktatói éveim alatt remélhetőleg összeboronálni, a kutatói munkához hatalmas háttérmunka szükséges ugyanis. És persze a versek... Nincs a jelenleg vállalt feladataimon túlmutató tervem, minek is lenne, elég a mostani. S akkor pedig megvalósult három nagyobb projekt, a *Vadnarancsoké*, a *TÁK*, amelyben a Cholnokyakról való mondandóm benne, s minden, ami Veszprém és környéke, és a jelenlegi. Jó, hogy említed Proustot: igen, mindent el kell mondani, kényelmesen, érthetően és lassúdad eleganciával, úgy, ahogy az emberi tudatot a mi kortársi kevésismeretünkkel jellemezzük, s elfeledkezve a környezeti kényszerekről, mégis infernálisan, akként, ahogy élünk adatott. Nincs másom már régen, mint saját magam.

Onagy Zoltán (Budapest, 1952): író, szerkesztő. Utolsó kötetei: *Cerinka* (2010) ; *Zsámboki szerető* (2011); *Páros játék A-val* (2012). Esztergomban él.